

Yerli ve Yabancı Basında Maraş'ın Millî Mücadelesi ¹**İsa KALAYCI**Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Tarih Bölümü

isakalayci@mku.edu.tr

Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0003-2043-5127>**Öz**

Maraş halkının işgalci Fransızlara karşı giriştikleri savaştan başarıyla çıkmaları, Türkiye'deki milli mücadeleçilerin moralini yükselttiği gibi itilaf devletleri arasında da çatlaklar oluşturmuştur. Bu bakımdan itilaf devletlerinin işgal ettikleri Türk toprakları içerisinde ilk kurtarılan coğrafya olması bakımından Maraş'ın mücadelesi bir cesaret ve kahramanlık timsalidir.

Bu çalışma, 1919-1920 yıllarında Maraş halkının Fransızlara karşı vermiş olduğu mücadelenin yerli ve yabancı basındaki yansımalarının örneklerini konu edinmiştir. Bu vesileyle Maraş'ın Milli Mücadele'deki yeri ve öneminin Türk ve Batı kamuoyunda uyandırdığı etkiler mukayeseli bir şekilde verilmiştir. Böylece hem Türkiye'deki yararlı-zararlı basın hem de Batı kamuoyunda yer alan haberler üzerinden tarihi hadiselerin analizinin yapılması amaçlanmıştır.

Konunun araştırılmasında; Türkiye'de çıkarılan dönemin basınından "Amal-i Milliye", "İrade-i Milliye", "Hâkimiyet-i Milliye", "Türk Dünyası", "Sebilürreşad", "Sırat-ı Müstakim" ve "Açıksöz" gibi Milli Mücadele taraftarı gazetelerin/dergilerin yanı sıra; "Ferda" gibi işgalci sempaticileri yayımlardan da istifade edilmiştir. Buna ilaveten, Türkler aleyhine haber yayımlayan Fransa, Amerika ve Avustralya basınından yararlanılmıştır. Böylece Maraş hadiselerinin dönem içerisinde yarattığı etkiler üzerinde durulmuştur. Konuyla ilgili olarak; Türk basınında büyük bir övünç kaynağı şeklinde haberlerin yapıldığı, yabancı basında ise meselenin Türk-Ermeni veya Müslüman-Hristiyan hesaplaşması şeklinde sunulduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Milli Mücadele, Fransız İşgali, Maraş, Türk Basını, Ermeni.

¹ Makale Geliş/Kabul Tarihi: 15.12.2019 / 14.02.2020

Künye Bilgisi: Kalaycı, İ. (2020). Yerli ve Yabancı Basında Maraş'ın Millî Mücadelesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (Özel Sayı), 89-112. DOI: 10.33437/ksusbd.659650

National Struggle of Maras in National and Foreign Press

Abstract

The people of Maras came through the war against the occupying French, which both raised the morale of the national strugglers in Turkey and caused disputes among the allied powers. In this respect, the struggle of Maras is a symbol of bravery and heroism as it was the first location saved in Turkish territories occupied by the allied powers.

This research discusses the struggle of the people of Maras against the French in 1919-1920 in terms of its reflections on local and foreign press. In line with this, the reactions created among the Turkish and Western societies by the role and significance of Maras in the National Struggle, are given in a comparative way. Thus, it is aimed to analyse historical events through the useful and harmful press in Turkey as well as the news available in Western society.

In the research of the subject; publications sympathizing with the occupying powers like "Ferda" as well as the newspapers/journals supporting the National Struggle like "Amal-i Milliye", "Irade-i Milliye", "Hâkimiyet-i Milliye", "Turk Dunyasi", "Sebilurresad", "Sirat-i Mustakim" and "Aciksoz" were used. The press in France, USA and Australia were included in the research, as well. In respect thereof it was concluded that Turkish press made news viewing the issue as a source of great pride while in foreign press the issue was presented as a Turkish-Armenian or Muslim-Christian battle.

Keywords: National Struggle, French Occupation, Maras, Turkish Press, Armenian.

Giriş

Avrupa'da gerçekleşen Sanayi Devrimi'nin hızlandırdığı sömürgecilik yarışında, Yedi Yıl Savaşlarını (1756-1763) kazanan İngiltere, Hindistan gibi çok gelir getiren bir sömürgeye sahip olmuştur. Elde ettiği bu kıymetli hazineye giden İmparatorluk Yolu'nu korumak için Ortadoğu toprakları üzerinde çeşitli eylemlere girişmiştir (Doğan ve Erdoğan, 2017: 842; Armaoğlu, 2003: 30-31; Hale, 2003: 20). Batılı devletlerin emperyalist politikaları ve sömürge çekişmelerinin bir sonucu olan I. Dünya Savaşı ise Türk topraklarının işgaliyle sonuçlanmıştır.

3 Ocak 1916'da Londra'da, Mart 1916'da da Petrograt'ta gerçekleşen gizli görüşmelerin neticesinde 9-16 Mayıs 1916 tarihlerinde Sykes-Picot Antlaşması

yapılmıştır. Bu antlaşmaya göre Suriye bölgesi, Çukurova ve Maraş Fransızların nüfuzuna terk edilmişti (Küçük, 2010: 204). Ancak 30 Ekim 1918'de İngiltere'nin dominantlığıyla imzalanan Mondros Mütarekesi ile Maraş'ın içinde bulunduğu bölgeyi İngilizler işgale başlamışlardır (Akbiyık, 1999: XIV-XV). Mütareke şartlarına aykırı hareket eden İngilizler, 3 Kasım 1918 tarihinde Musul Vilayeti'ni, 9 Kasım 1918'de de İskenderun şehrini işgal etmişler bilahare de bu işgallerini kuzeye ve dolayısıyla Maraş'a doğru genişletmişlerdir (Bıyıklıoğlu, 1962: 62). Nitekim 22 Şubat 1919'da İngilizler Maraş'ı işgal etmişlerdir (Jaeschke, 1970: 18; Karadağ, 1943: 5).

Türkiye'nin adım adım işgal edilmesi karşısında Londra'daki Müslümanlar İsfehani'nin liderliğinde bir miting tertipleyerek durumu protesto etmişlerdir. Müslümanların kalabalık bir şekilde gerçekleştirdikleri bu miting, Morning Post Gazetesi'nde yer bulmuştur (Başkan, 2006: 14). İngilizlerin Türkiye'yi işgali karşısındaki tepkiler ara sıra devam etmiştir. 21 Ocak 1919'da Avrupa'nın ileri gelen meskûn Müslümanlarından 35 kişinin imzasını taşıyan bir muhtıranın İngiltere başbakanına ve dışişleri bakanına verildiği basında yer almıştır. Bu doğrultuda 24 Aralık 1919 tarihli Times Gazetesi, Hindistan'daki Müslümanların İngiltere Başbakanına bir muhtıra verdiklerini yazmıştır (Daily Telgraf, 21 Ocak 1919; Times, 24 Aralık 1919; Akbiyık, 1999: 43; Sebilürreşad, 20 Şubat 1919).

İngiltere'nin Fransa'ya nazaran farklı gibi görünen ama Ortadoğu halkları açısından pek de farklı olmayan politikaları doğrultusunda; Temmuz 1919'da Fransa Başbakanı Benjamin Clemenceau ile İngiltere Başbakanı Lloyd George arasında Ortadoğu'nun paylaşımı yeniden müzakere edilmiştir (Metintaş, 2019: 82). Lloyd George'un bu tutumunu olumsuz bulan bir İngiliz vatandaşın mektubu 30 Mayıs 1919'da The Times'ta yayımlanmıştır. The Times'ın bu haberinde Lloyd George'un 5 Ocak 1919 tarihli konferansına atıfta bulunularak, İstanbul'un ve Anadolu'nun parçalanmasının iyi bir fikir olmadığı ifade edilmiştir (The Times, 30 Mayıs 1919). The Times'ın bu yazısı, İngiltere'nin dış politikasını etkileyecek düzeye ulaşmamıştır. Nitekim Fransız ve İngiliz devlet adamlarının yaz aylarında devam eden görüşmeleri, tarihe "*Suriye İtilafnamesi*" olarak geçen 15 Eylül 1919 Antlaşması'nın imzalanmasıyla sonuçlanmıştır. Bu antlaşmaya göre; İngiltere Musul ve Filistin'i alırken, Suriye, İskenderun ve Çukurova'yı Fransa'ya bırakmıştır (Fromkin 1994:157; Peyam, 1 Ekim 1920; Albayrak, 23 Kasım 1919).

Suriye İtilafnamesi'ne uygun olarak bölgede İngiliz ve Fransız işgalleri başlamıştır. Bölgedeki meskûn halkın direnişe kalkışmaması için Fransız Komutan Querrete 13 Ekim'de "*Antep, Maraş, Urfa Sancakları Ahalisine*" başlıklı bir beyanname yayımlamıştır (Güner ve Kabataş, 1990: 296). 29 Ekim'de Antep'e gelen Fransız kuvvetleri, İngilizlerden devralacakları Maraş'a 31 Ekim'de ulaşmışlardır (Akbiyık, 1999: 76). Aşağıdaki haber örnekleri

Fransızların Maraş'taki tarihi olaylara etkilerinin hem yerel hem de yabancı basın tarafından yakından takip edildiğini göstermektedir.

1. Güney Anadolu'nun Fransızlar Tarafından İşgaline Karşı Yapılan Protestolar

30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nden üç gün sonra Musul'u işgal eden İngilizler, 22 Şubat 1919'da Maraş'a kadar ilerlemişti. Yerel halkta da İngilizlerin ilerlemesine karşı çok ciddi bir tepki olmamıştı. Ancak Mondros'un Türk halkında yarattığı şokun etkisinin azalmasıyla, bölgeyi İngilizlerden devralan Fransızlara karşı büyük bir tepki oluşmuştur. Fransızların Türk halkından bu denli tepki almalarında, yerli Ermenileri asker olarak kullanmaları da etkili olmuştur. Çünkü Türk halkı, yüzyıllardır bir arada yaşadıkları Ermenilerin Fransızların yanında yer almasını içine sindirememiştir (Demirbaş vd., 2003/III: 51-52).

Fransızlar henüz işgalin ilk aşamalarında Ermenileri yanlarına alarak ilerlemeye başlamışlardı. 29 Ekim 1919'da Fransız Yzb. Julie, 30 Ekim 1919'da da Subay Fontaine ile birlikte 1.000 Fransız, 500 Cezayirli ve 400 Ermeni Maraş'a gelmiştir Bu durum Maraş hakkında Fransızlara karşı daha başından bir hoşnutsuzluk yaratmıştır (Bağdatlı, 1974: 45).

İngilizlerin, Fransızların işgaline terk ettiği Maraş'la ilgili haberler, İrade-i Milliye aracılığıyla Türk Milleti'ne duyurulmuştur (İrade-i Milliye, 9 Kasım 1919). Güney Anadolu'nun Fransızlar tarafından işgali Türkiye'nin muhtelif yerlerinde protestolarla karşılanmıştır. Bunlar içerisinde en göze çarpanı Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığını yaptığı Heyet-i Temsiliye'den gelmiştir. Heyet-i Temsiliye namına çekilen protestoda; Antep, Urfa ve Maraş şehirlerini bu defa da Fransızların işgal ettiği, İtilaf devletlerinin vatanın bu güzide beldelerini koparma girişimlerinden vaz geçmediği ve Fransızların Ermenileri bu işe alet ettikleri vurgulanmıştır (İrade-i Milliye, 17 Kasım 1919; protesto metinlerinin geniş için bkz: Özçelik, 2005).

Güney Anadolu'daki Fransız işgali, yabancı basının önde gelenlerinden The Times'ın da dikkatini çekmiştir. Gazete konuya dair ana sayfasının 2. sütununda "*Küçük Asya'da Fransız Saldırısı*" başlığıyla verdiği haberin alt başlığında "*Türk Milliyetçileri cezalandırıldı*" ifadelerini kullanmıştır. Fransızların İskenderun'dan başlayarak Çukurova, Antep ve Maraş'ı işgal ettikleri duyurulmuştur (The Times, 3 Şubat 1920).

Milli Mücadele döneminin basını incelendiğinde; siyasi, içtimai, askeri ve ekonomik konularda günün şartlarını yansıtan haberlere çok sık yer verildiği görülmektedir. Bununla birlikte Türk toprakları işgale uğrarken toplumun her kesiminden tepkilerin geldiğini, yapılan haberlerden anlamak mümkündür. Bu

ise Türk toplumun ülkelerini koruma hususunda ne kadar hassas olduklarını ve mücadelede teşkilatçı bir refleks gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Ancak burada halkın Milli Mücadele potansiyelinin şekillenmesinde ve gücü doğru hedefe yönlendirmesinde Heyet-i Temsiliye'nin etkisi yadsınamaz (Özçelik, 2005: 117). Yerel basında çıkan haberleri de bu açıdan değerlendirerek, Heyet-i Temsiliye'nin basını yönlendirmedeki payı göz önünde bulundurulmalıdır.

Fransa'nın işgallerine karşı Türkiye'nin her tarafından tepkiler gelmiştir. Yaptığı yayınlarla Türk halkını sürekli milli mefkûreler halesinde buluşturan Erzurum'un sesi Albayrak Gazetesi de yazılarıyla tepkisini dile getirmiştir. Gazetenin 12 Kasım 1919 tarihinde Müştak Sadık adına kaleme alınan, "*Türk Varlığından Ayrılık Kabul Etmeyen Vatan Bucaklarından: İzmir, Adana, Maras, Anteb, Urfa*" başlığını taşıyan ve ilk sayfadan verilen bir yazıda; "*Avrupa'nın Namert Politikası*" konusu işlenmiştir (Albayrak, 12 Kasım 1919).

Fransız işgallerine karşı girişilen eylemlerden biri de 15 Kasım 1919'da Kastamonu'da yapılan mitingdir. Türk Milleti'nin sesini duyuran ve Fransızları protesto eden bu miting, Açıköz Gazetesi'yle halka duyurulmuştur. Ana sayfadan verilen haberde; Fransa'nın işgal ettiği Güney Anadolu topraklarının Mondros'a göre işgalin dışında tutulması gerektiği belirtilmiştir. İngiltere tarafından işgale uğrayan bu yerlerin Türklere iadesi gerekirken, İngilizlerin tahliyesiyle birlikte buraları Fransızların işgal etmesinin üzüntü yarattığı vurgulanmıştır. Bu illerin vatanın ayrılmaz parçaları olduğu da yinelenmiştir. Buna ilaveten gazetede Mustafa Kemal Paşa'nın işgallerle ilgili protestosuna da yer verilmiştir (Akbiyık, 1999: 269; Açıköz, 16 Kasım 1919). Açıköz'den bir gün sonra da "*Protestoname*" başlığıyla İrade-i Milliye gazetesi devreye girerek Türk halkının tepkisine kılavuzluk etmiştir (Özçelik, 2005: 37-38; İrade-i Milliye, 17 Kasım 1919).

Bizzat Mustafa Kemal Paşa'nın direktifleriyle Fransızlara karşı girişilen eylemler, olumlu sonuçlar doğurmuştur. Heyet-i Temsiliye Başkanı'nın talimatlarına uyarak Türk Milleti'ni aydınlatan "*Türk Dünyası*" da Milli Mücadele'de yerini almıştır. 14 Kasım 1919'da ana sayfadan "*Millî Mevcudiyetimize Yapılan Tecavüzleri Protesto!*" başlığıyla çok net bir mesaj verilmiştir. Mustafa Kemal'in Matbuat Cemiyeti'ne yolladığı telgraf Türk Dünyası'nda aynen yayımlanmıştır. Heyet-i Temsiliye Başkanı'nın itilaf devletlerinin işgallerinin antlaşmalara uymadığını anlatan telgraf metni aracılığıyla halka mesaj verilmiştir. Bununla birlikte, gazetenin haberinde Fransız işgallerinin, Wilson Prensiplerinin 12 maddesiyle çeliştiği de vurgulanmıştır (Türk Dünyası, 14 Kasım 1919).

2. Maraş'ta Fransız-Ermeni İşbirliğinden Milli Mücadeleye

Fransızların Güney Anadolu'yu işgal etmeleri üzerine bölgeye yoğun bir Ermeni göçü başlamıştır. Hatta Ermeni Patrikhanesi itilaf devletlerinin temsilcilerine başvurarak, Kilikya'ya göç etme taleplerinin engellendiğini şikâyet etmişlerdir. Oysa bölgeye gelen Ermenilerin yaptığı katliamlardan dolayı Osmanlı Hükûmeti, Amiral Calthorpe'a yazılı bir başvuruda bulunmuştu. 18 Aralık 1918'de Calthorpe her ne kadar bunu General Allenby'ye iletmişse de, Allenby Ermenilerin zulümlerini engellemek bir yana, Sevk ve İskân Kanuna tabi olan 100.000 Ermeni'nin Türkiye'ye dönmesini istemiştir (Tansel, 1991: 2/206-208). Bu durum Fransızların Ermenileri kullanarak işgali sürekli hale getirme niyetinde olduğunun bir işaretidir.

Türk basınındaki işgallere dair tepki yazıları Mondros Mütarekesi'nden sonra başlamış olmasına rağmen, Suriye İtilafnamesi'nin tatbikinden itibaren yoğunluk kazanmıştır. Bunun en önemli nedenlerinden biri; Fransızların yüzlerce yıldan beri Türk hâkimiyetinde yaşayan Ermenileri Türklere karşı kullanmak istemeleridir. Osmanlı tebaası olan bu Ermenilerin bilhassa XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kurdukları komiteler vasıtasıyla devlet aleyhinde takındıkları tavır Türk halkı hazmedememiştir. Hele bir de Doğu cephesinde Ruslarla yaptıkları gibi, Güney cephesinde işgalci Fransızlarla birlikte hareket etmeleri Türklerin tahammülünü ve hoşgörüsünü ortadan kaldırmıştır. Bundan dolayı Güney Anadolu'da Fransız kontrolünde kurulması planlanan Kilikya Ermeni devletçliğine giden her adım Türk Milleti tarafından dikkatle takip edilmiştir. Türk Milleti'nin Fransız-Ermeni işbirliğine yönelik eylemlere aşırı duyarlı davranmalarını yapılan basın haberlerinden anlamak mümkündür.

Albayrak Gazetesi, Fransız-Ermeni işbirliğinin içyüzünü her fırsatta dile getirmiştir. İşgal edilen yerlerin mutlaka Türklerin elinde kalacağını hatırlatan ve klişe olarak Ekim 1919-Mart 1920 tarihlerinde (42.-78. sayılarında) basılan şu satırlar sürekli bir şekilde tekrarlanmıştır:

*Vatan tûbâsında mukaddes bir dal
muhal*

Adana Urfa'yı unutmak

*Şarkî Anadolu İslam ocağı
illeri?*

Hatırdan çıkar mı Maraş

Ellere verilmez canan kucağı

“Türk Varlığından Ayrılık Kabul Etmeyen Vatan Bucaklarından: İzmir, Adana, Maraş, Urfa, Anteb!” (Albayrak, Ekim 1919-Mart 1920).

Erzurum'dan yükselen Albayrak'ın sesi, 16 Kasım'da bir kez daha "Adana, Urfa, Maraş ve Antep'de Neler Oluyor?" başlığıyla yankılanmıştır. Fransızlarla işbirliği yapan Ermenilere dair bilgiler gazetede şöyle işlenmiştir:

"Fransız üniforması içindeki Ermeniler kendilerini uzun yıllardan beri korumuş Osmanlı Devleti'ne İslam'a ve İslam kadınlarına musallat olup tecavüzlerde bulunmuşlardır. Bu olaylarda Müslümanlardan şehit ve yaralı görüldüğü gibi Ermenilerden de çok sayıda zayıat olmuştur. Ermeniler bu şekilde Fransız himayesinde hareket ettikçe Türklerin namus ve hayatlarına kast edeceklerdir. Dolayısıyla Türklerle bir arada yaşamaları imkânsızdır. Bundan dolayı iğrenç bir amaç taşıyan bu katillerin silahlanmalarına ve Fransız koruması altında vahşi düşmanlıklarına izin verilmeyeceğini umuyoruz. Adana, Maraş ve Antep'te bu zulmün durdurulması Fransız himayesinde bir tek Ermeni'nin kalmamasını adalet adına mecbur sayıyoruz..." (Albayrak, 16 Kasım 1919).

Heyet-i Temsiliye'nin nüfuzunda bulunan İrade-i Milliye Gazetesi de sürekli olarak Maraş Hadiseleri'ni² haber yapmıştır. Fransız-Ermeni taşkınlıkları karşısında Maraşlıların artık tahammül edemediklerini ve bunda da haklı olduklarını gazete "Vatanperver Maraşlılar!" başlığıyla duyurmuştur. Maraş halkının galeyanda olarak silaha sarıldıkları ve bu suretle nefislerini müdafaa edeceklerinin haber alındığını yazmıştır (İrade-i Milliye, 12 Ocak 1920). Aynı gazete, Maraş'taki çatışmaların en yoğun olduğu günlerdeki 2 Şubat 1920 tarihli nüshasının ana sayfasının üçüncü sütununu da "Maraş Havadisleri"ne ayırmıştır. Yazının içeriğinde Maraş halkının düştüğü zor durumdan duyulan üzüntü dile getirilmiştir (İrade-i Milliye, 2 Şubat 1920).

Fransızların 29 Ekim 1919'da geldikleri Maraş'ta, 20 Ocak 1920 tarihi bir dönüm noktası oluşturmuştur. Çünkü bu tarihte karargâhını Antep'ten Maraş'a nakleden Fransız Komutan Querette, Türklerle olan savaş hazırlıklarına hız vermiştir. Fransız komutan, aynı gün bir ihtar beyannamesi yayımlayarak güneş batımından itibaren şehre girecek olan herkesin sorguya çekilmeden kurşuna dizileceğini duyurmuştur. Ertesi gün de Maraş'ın önde gelenlerinden bazılarının tutuklanmasını emretmiştir (Başkan, 2006: 77-78). Yaşanan bu hadiseler 20 günlük Türk-Fransız/Ermeni savaşının başlaması anlamına geliyordu.

Türklerle Fransızlar arasında bir savaşın başlamasının an meselesi olduğunu Hâkimiyet-i Milliye "Maraş ve Havalisi" başlığı altında işlemiştir. Yazıda; Maraş, Antep ve Pazarcık'ın Müslüman ahalisinin Fransızlara mukavemet edebilmek azim ve kararıyla silahlandıkları ifade edilmiştir (Hâkimiyet-i Milliye,

² 21 Ocak-11 Şubat 1920 tarihleri arasında Maraş şehrinde gerçekleşen çarpışmalar, dönemin yazışmalarına ve basınına "Maraş Hadiseleri", "Maraş Müsademesi" ve "Maraş Olayları" şeklinde yansımıştır (Akbiyık, 1999; Özçelik, 2005).

20 Ocak 1920). Bundan dört gün sonra da şehrin Fransızlar tarafından bombardıman edilmesine atıfta bulunularak “*Maraş ve Havalisindeki Harekât-ı Vahşiyâne*” adlı bir yazı kaleme alınmıştır (Hâkimiyet-i Milliye, 24 Ocak 1920).

Fransız komutan Querette’in Maraş’taki sıra dışı uygulamalarından sonra nazikleşen durum Açığöz gazetesinin de ilgisini çekmiştir. Bu tarihten itibaren Maraş Hadiseleriyle yakından ilgilenen gazete, Maraş’ın müdafaasında büyük kahramanlık gösteren bir kadından övgüyle şöyle bahis etmiştir: “*Maraş’ın Kayabaşı Mahallesinde sâkin Bitlis Defterdarının haremi hanım,.... ifrat-ı teessürle hanesinden açtığı mazgallardan İslam mahallâtına hücum eden düşman üzerine ateş açarak sabahtan akşama kadar müsademe etmiş ve sekiz kişiyi telef etmeğe ve bir hayli mecruh verdirmeye muvaffak olmuştur. Akşamüzeri karanlıktan bilistifade erkek elbisesiyle hanesini terk etmiş ve kemal-i celadetle mücahidîn-i İslamiye safları arasına karışarak Maraşlı kardeşlerimizin teşkil ettiği âbide-i hamiyet ve besaleti tetvic eylemiştir... Bu ulvi ve fedakâr kahramanını Kuvâ-yı Milliye’nin bu büyük ve mukaddes hemşiresini bütün mevcudiyetimizle tebci ederiz...*” (Başkan, 2006; Açığöz, 8 Şubat 1920). Aynı haber Hâkimiyet-i Milliye’de 6 Şubat’ta yayımlanmıştır.

İrade-i Milliye gazetesi, Maraş’taki nazik durumu “*Müslümanlar Maraş’a İmdat!*” diyerek duyurmuştur. Evliya Efendi’nin şehit düştüğünü ve bunun halkın maneviyatını olumsuz etkileyeceğini şu sözlerle ifade etmiştir: “*Vaziyette fevkalade bir tebeddül yoktur. Kuvâ-yı Milliye taarruza geçerek Kümbet Kilisesi’ni iskat etmiştir. Kilise civarındaki hanelere iltica eden düşmanla müsademede Serdârân-ı Mücahidînden Evliya Efendizade maiyetiyle düşmanı mütehassın oldukları mevaki muhasara ederek muvaffakiyetle taarruz harekâtına devam etmekte iken kendisi ve birkaç mücahit şehit olmuştur. Evliya Efendi’nin şehadeti büyük zayıttandır. Bütün efrâd-ı İslamiye’nin şehid-i mağfurun ruhuna fatiha ithaf etmelerini rica ederiz. Taarruza şiddetle devam edilmektedir. Divaniye, Kanlıdere, Çarşıbaşı mahallelerinde düşman tarafından İslam haneleri yaktırmakta ve birçok binalar muhterik olmaktadır. Maraş’taki din ve ırktaşlarımıza reva görülen mezalim ve hunharlığa nihayet vermek üzere civarına koşan Kuvâ-yı Milliye’ye sarf edilmek için teberru edilen mebalığın miktarı zirde münderiçtir...*” (İrade-i Milliye, 9 Şubat 1920).

Maraş’taki çarpışmaları gün be gün aktaran Hâkimiyet-i Milliye, “*Maraş’ta Müsademe*” veya “*Maraş Müsademesi*” başlıklı haberlerle konuya eğilmiştir. Maraş’ın kurtuluşundan bir gün önceki haberde şu ifadelerle rastlanmaktadır: Maraş çarpışmaları son şiddetiyle sürmektedir. Her yönden kuşatılmış bir vaziyette kalan Fransız askerleri, yorgunluk belirtisi göstermektedir. Şehrin hâkim mahalleleri halkın eline geçmektedir. Ermenilere yardım eden Fransız General Querette, Amerikan Koleji’ne sığınmıştır... (Hâkimiyet-i Milliye, 11 Şubat 1920).

Maraş halkının kendi imkânlarıyla şehirlerini savunmalarından memnun, ancak Fransızların zulmünden müteessir olan Açıksöz Gazetesi çalışanları Nasrullah Camii'nde toplantılar tertiplemişlerdir. Bu toplantılardan birinde Hacı Mümin Efendi Maraş hadiselerini ahaliye izah ederek, acilen Maraş halkına 1.000 lira gönderileceğini belirtmiştir. Açıksöz Gazetesi bu durumu “*Maraş Yanıyor*” şeklinde sunmuştur. Yazının içeriğinde şu sözlere yer verilmiştir:

“*Evvelki gün Müdafâ-i Hukuk Başkanlığından gelen bir telgrafta, Maraş'ın Fransız ordusu müzaheretine mazhar olan Ermeni çeteleri tarafından yakıldığını ve İslâm ahalisinin de nefislerini müdafâ için altı gündür uğraştığını bildiriyorlardı. Bunu işiten halk, Nasrullah camii şerifinde toplanarak mazlum dindaşlarımızın bu suretle öldürülmelerini lanetlerle yad ederek göz yaşı dökmüş ve Kastamonu'nun vakur, coşkulu hatibi Muhterem Hacı Mü'nün Efendi Hazretlerinin bir hitabesiyle meselenin en acıklı noktalarına müttâli olmuştur. Aşağıdaki telgrafîtilaf mümessillerine gönderildiği gibi biçare Maraşlıların acil ihtiyaçlarını karşılamak üzere şimdilik bin lira takdim olunacağı da bildirilmiştir.*” (Başkan, 2006: 52-53; Açıksöz, 8 Şubat 1920). Haberin devamında da halk Maraş'a yardıma davet edilmiştir.

Açıksöz ile aynı felsefede olan Sebilürreşad da Maraş halkının kahramanlıklarına satırlarında sık sık yer vermiştir. 11 Şubat 1920 tarihli nüshasında “*Ye'ise düşenler Müslüman Değildir*” başyazısıyla yayına çıkan Sebilürreşad, ikinci sayfada Maraşlıların kahramanlıklarına değinmiştir. “*Maraş ve Ayıntabluların Kahramanlıkları !*” başlıklı yazının içeriğinde Maraş'tan kendilerini ziyarete gelen kişilerle aralarında geçen sohbetlere yer verilmiştir (Sebilürreşad, 11 Şubat 1920).

Fransızların beşinci kolluk görevini yürüten ve Başyazarı Ali İlmi olan Ferda gazetesi ise Maraş'taki elim hadiseler sanki hiç yaşanmamış gibi veya Maraş halkı istiklalini söküp-almamış gibi davranmaya devam etmiştir. Maraş'ın işgalden kurtuluşundan 4 gün sonraki “*Maraş Hadisesi*” konulu yazıda; “*Maraş'ta meydana gelen haberleri bizzat en salahiyyatlı dilden doğruca anlatmak gerekir!*” denilerek Fransız Komutan Morbiyo'yu adres göstermiştir. Salahiyyatlı ve doğru dil olarak tanımladığı Morbiyo'nun gazeteye taşınan sözleri şöyledir: “*17 Kasım 1919'da Maraş'a vardım. Bizden evvel mevcudu 600 kişiden ibaret olan 2 askeri kıta daha hareket etmişti. Bu kıtaatı askeriyenin görünüşü, ahali üzerinde mühim bir tesir eyledi. Zannedildi ki bu kuvvetler memleketlerini zapt etmek ve kendilerine fenalık yapmak için geldik!...*” (Ferda, 16 Şubat 1920).

Türk basımında Maraş halkının içine düştüğü zor durum aktarılırken, The Times sürekli olarak Ermenilerin katledildiğinden söz etmiştir. Örneğin 14 Şubat 1920'deki “*Fresh Armenian Massacres*” yani “*Yeni Ermeni Katliamları*” başlıklı haberin altında “*Türklerin 1.500 Kurbanı*” yazısına vurgu yapılmıştır. Aneurin

Williams'a dayandırılan haberde; Maraş havalisinde Ocak ayı sonunda 1.500 Ermeni'nin öldürülmesinden duyulan teessür dile getirilmiştir (The Times, 14 Şubat 1920).

The Times'ın taraflı haberleri muhtelif tarihlerde de devam etmiştir. 19 Şubat 1920'deki manşetinde "*Türk Tehlikesi*" başlığı yer alan gazetenin 4. sütununda "*Ermenilerden Müttefiklere Çağrı*" başlığının altında "*Katledilmiş ve Çaresiz*" denilerek 1.500 Hristiyan'ın Maraş ve çevresinde öldürüldüğü iddia edilmiştir (The Times, 19 Şubat 1920). 28 Şubat'ta da Türklere karşı benzer ithamlar sürdürülmüştür (The Times, 28 Şubat 1920).

3. Maraş'ın İstiklalinin Basındaki Yansımaları

11 Şubat'ı 12 Şubat'a bağlayan gece Fransızlar Maraş'tan çekilmişlerdir. Böylece Mustafa Kemal Paşa'nın ifadesiyle "*Gerilla Harbi Stratejisi*" ile Maraş halkı parlak bir zafer kazanmıştır. Fransızlar mağlubiyetlerini gizlemek için basına farklı açıklamalarda bulunmuşlardır. Fransız Başbakanı Georges Benjamin Clemenceau bu mağlubiyetin aslında Fransız birlikleri içerisinde bulunan Ermeniler ve Senegallilerin nizamsızlığından kaynaklandığını söylemiştir (Başkan, 2006: 112).

Yabancı basının asıl gündemini ise Maraş Ermenileri konusu meşgul etmiştir. Gerçekte Fransızların şehri terk etmeleriyle birlikte Maraş'taki Ermenilerin savaş sırasındaki kayıplarının 6.000-9.000 arasında olduğu, 3.000 civarındaki Ermeni'nin de Fransız birlikleriyle İslâhiye'ye gittiği bilinmektedir. Bunlardan başka, Maraş'ta kalan 10.000 civarındaki Ermeni de Amerikalıların nezareti altında yaşamışlardır. Son Ermeni kabileleri de 20 Ekim 1921'de imzalanan Ankara İtilafnamesi'nden sonra çekip gitmiştir (Başkan, 2006: 113).

Fransa'nın önde gelen gazetelerinden Lê Martin, Maraş mücadelesine şöyle değinmiştir: Maraş'ta 20 gündür devam eden çarpışmalardan sonra Fransızlar şehri terk ederek İslahiye'ye doğru çekilmişlerdir. -15 C° soğuktaki kar fırtınası içerisindeki çekiliş, Napoleon'un Rusya'dan çekilmesi gibiydi (Lê Martin, 14 Mart 1920). Fransızların peşine takılarak giden Ermenilerin bazıları da soğuktan ölmüştür. Bu ise İngiliz Başbakanı Lloyd George tarafından Batı kamuoyuna "katliam kurbanları" sloganıyla duyurulmuştur (Akyüz, 1988: 182).

Lê Temps gazetesi de Maraş'taki Fransız başarısızlığını İngilizlere bağlamıştır. Gazete, İngilizlerin Mondros'un hükümlerini layıkıyla yerine getirmediğini ve Türkleri silahsızlandıramadıklarını ileri sürmüştür. Ayrıca Fransızların barışçıl siyasetinin Türk Milletine yanlış izah edildiğini ve aradaki ajanların bu işten sorumlu olduğunu yazmıştır (Lê Temps, 20 Şubat 1920). Lyon Républiquein gazetesi de benzer şekilde İngilizleri suçlamıştır. İngilizlerin Maraş'ı

işgal ederek bir yıl burada kalmalarının ceremesini Fransızların çektiğini ima etmiştir (Lyon Rêpublicain, 24 Şubat 192).

The Times ise 6 Mart 1920'deki ilk sayfanın 3. sütununda "*Maraş Katliamları*" başlıklı haberi 5 Mart 1920'de Paris'te gerçekleşen bir röportajdan alındığını belirtilerek "*Bir Şahidin Hikâyesi*" şeklinde sunulmuştur. "Associated Press'in bildirdiğine göre" denilerek; Fransız birlikleriyle Türkler arasındaki çatışmalarda 17 Amerikalı görevlinin 22 gün boyunca Maraş'ta mahsur kaldığı ifade edilmiştir. 23 Ocak'ta gerçekleşen çatışmalarda pek çok Ermeni'nin hayatını kaybettiğinden bahsedilmiştir (The Times, 6 Mart 1920). Bundan bir hafta sonra da benzer haberler yapan Times yine "*Maraş Katliamları*"na yer vermiştir. "Bir Amerikalının Günlüğü" denilerek meşrulaştırılmaya çalışılan haberin 4 Mart'ta İstanbul'dan bildirildiği görülmektedir. 21-25 Ocak 1920 tarihleri arasındaki Maraş olaylarının gün be gün verilen haberde Türklerin Ermenileri katlettiği teması işlenmiştir (The Times, 13 Mart 1920). 15 Mart 1920'de de "*4 Mart 1920'de İstanbul'dan*" şeklinde aktarılan yazıda; "*Maraş Katliamları*" üst başlığının altında "*Kılıç ve Baltayla Kurban Edilenler*" alt başlıklı ve bir şahidin ifadelerinden dem vurulmuştur. 25 Ocak'tan 10 Şubat'a kadar yaşananlar hadiseler ana hatlarıyla günlük olarak verilmiştir. Burada Ermenilerin katledilmesinden ve mültecilerden bahsedilmiştir (The Times, 15 Mart 1920).

Yabancı basında Maraş hadiseleri gerçeğe aykırı bir şekilde Ermeni soykırımı gibi verilmiştir. Batı kamuoyunda estirilen hava o kadar güçlü olmuştur ki, Avrupa'dan İstanbul Meclisine protesto telgrafları yağmıştır. Maraş hadiseleri Meclis-i Mebusan'da münazara edilmiştir. Maraş'ta 12.000 Ermeni'nin katledildiği yönündeki iddialara cevap vermek adına toplantı yapılmıştır. Toplantıda 300 civarında Müslüman'ın hayatını kaybettiği, Fransızların şehri topa tuttukları ve yaşananların bir ihtilal olduğu sonucuna varılmıştır (Başkan 2006'dan naklen; Meclis-i Ayan Zabıt Ceridesi, 16. İnikat, 4 Mart 1920, s. 179).

Yabancı basında çıkan bazı haberler Türk gazetelerinde de verilerek olayların gerçek mahiyeti ile Batı cihetindeki suretleri arasındaki fark noktasında okuyucuya denetim imkânı sağlanmıştır. Daha doğrusu, batı basınında hadiselerin nasıl çarpıtıldığı gözler önüne serilmiştir.

Fransızların Maraş'ı terk ettiklerine dair haberler yerel basın tarafından itina ile verilmiştir. Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi 16 Şubat 1920'de "*Maraş'ın Tahliyesi*" başlığıyla bir taraftan zaferi müjdelerken, diğer taraftan şehrin yıkık-dökük halinden bahsetmiştir. "*Maraş'ta Fransızların Ermenilerle müştereken icra ettikleri katliamlardan mütevellit olup yirmi gündür devam eden müsademe nihayet Fransızların şehri tahliye edip çekilmeleriyle nihayet bulmuştur...*". sözleriyle çatışmaların vahametinden ve başarıya ulaşmasından dem vurulmuştur

(Hâkimiyet-i Milliye, 16 Şubat 1920). Aynı gazetenin 21 Şubat 1920’de “*Maraş’ta Vaziyet*” konusuyla çıkan haberinde de, Fransızların Ermenileri nasıl kullanıp bir kenara attıklarından bahsedilmiştir. Ayrıca şehrin yarısının yakıldığı için halkın perişan bir halde olduğu ifade edilmiştir.

4. Maraş’la İlgili Amerikan Basınında Çıkan Haberlerden Örnekler

Maraş hadiseleriyle ilgili Batı kamuoyunda çıkan haberler genelde Fransızların mağlubiyetinden sonraya tekabül etmektedir. Fransızların Güney Anadolu bölgesini işgaline dair pek fazla haber yapılmazken, çekilme süreciyle ilgili olarak gazete sütunlarında sık sık ve uzun uzun yer verilmesi manidardır. Bunun sebebi de Fransız ordusunda görev alan Ermenileri mağdur ve mazlum gösterme gayretlerinden ileri gelmiştir.

Maraş’ın milli müdafaası The News Scimitar gazetesinde çarpıtılarak şöyle verilmiştir: *Fransız birlikleri yoğun çatışmalardan sonra Maraş’tan ayrıldı. Maraş bölgesindeki durum dün İngiliz parlamentosunda yapılan görüşmelerde tartışıldı. Londra’ya gelen Ermeni delegasyonu şimdiye kadar 20.000 Ermeni’nin öldürüldüğünü bildirdi. Aynı zamanda Maraş’ta Fransız birlikleri ile Türk isyancılar arasındaki çatışmalar devam etmektedir* (The News Scimitar, 17 Şubat 1920). Haberin işlenişi ve sunumu, ne kadar objektif (!) olduğunu göstermektedir. Çünkü Maraş’taki Ermenilerin toplam sayısı bile 20.000’i bulmazken katledilen Ermeni sayısının 20.000 olarak verilmesi tamamen algıya oynandığını göstermektedir. Diğer taraftan Maraşlıların nefsi-i müdafaalarından bahsetmek bir tarafa, Türkleri “isyancı” olarak nitelendirmektedir.

Maraş’taki sıcak çatışmalarla ilgili haber veren bir başka Amerikan gazetesinde de konuya dair “*Maraş’ta Terör Dönemi*” başlığı altında şu bilgilere yer verilmiştir: *21 Ocak’tan [1920] bu yana Maraş’ta terör olayları yeniden başladı. Bu tarihten itibaren süregelen ve 2 Şubat’ta alınan son bilgilere göre şehirde bulunan Hristiyan mülteciler yiyecek stoklarının tükenmek üzere olmasından dolayı korku içindeler. Şehirde Türk ve Fransız işgal bölgesi üzerine anlaşmazlık var. Fransızlar Müslüman aşiretler ile aralarında büyük husumetler olan Ermenileri ve Senegalli birlikleri bölgede kullanmaktadırlar* (Evenin Public Ledger, 18 Şubat 1920). Haberde Ermenilerden “Hristiyan” olarak bahsedilmesi dikkat edilmesi gereken bir husustur.

The Sun and New York Herald gazetesi ise o dönemde Maraş’ta bulunan Amerikalılara dair bir habere yer vermiştir. Haberde, Heyet-i Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal Paşa’nın Ankara’dan “*Bölgede bulunan Amerikalılara saygı duyularak onlara gereken korumanın verilmesi*” talimatını verdiği yazmaktadır. Mustafa Kemal’in Maraş’taki komutanından aldığı mesaja göre burada 11 Amerikalının olduğu, 5 tanesinin Fransız birlikleri ile ayrıldığı belirtilmiştir. Ayrıca Maraş’taki Türk komutanının Amerikalılara gerekli yardımı yaptıklarını ve

hepsinin durumlarının iyi olduğu bilgisini verdiği de yazılmıştır. Haberin devamında Amerikalıların arabuluculuğuna kadar Türklerin kontrolünde olan Maraş'ın 8.500 silahlı Ermeni tarafından tahrip edildiği yazmaktadır. Buna rağmen Ermenilere karşı koruma sağlandığı ve 450 kadın ve çocuğun Kemalistler tarafından korumaya alındığı söylemiştir (The Sun and New York Herald, 20 Şubat 1920).

Yukardaki haberden bir hafta sonra çıkan bir Amerikan gazetesinde ise *“Fransızlar yaralılarını bıraktı”* başlığıyla Fransızların geri çekilişinden bahsedilmiştir. Suriye ve Maraş bölgesinden alınan resmi yazışmalardan derlendiği belirtilen yazıda; *“Fransız birlikleri ile Türk birlikleri arasında yoğun çatışmalar yaşanmaktadır. Fransızlar yoğun çatışmalar sonucunda birliklerinin kurtardı. Fransızlar yaralılarını geride bırakmak zorunda kaldı. Bu yaralılar ile Amerikan Kızılhaç'ı ilgileniyor. Alınan mesajlara göre Maraş'ta Ermenilere karşı katliam yapıldığının doğrulanmasına rağmen Ermeniler tarafından verilen ve kesin olmayan bilgilere göre öldürülenlerin sayısı birkaç bine ulaştı”* (The Lakeland Evening Telegram, 27 Şubat 1920) şeklinde bir paylaşımda bulunulmuştur. Yazı incelendiğinde kendi içerisinde bir çelişki taşıdığı söylenebilir. Çünkü bir taraftan resmi yazışmalardan edinilen bilgilere isnat ettirilmeye çalışılan konular, diğer taraftan *“...kesin olmayan bilgilere göre öldürülenlerin sayısı birkaç bine ulaştı.”* şeklinde yoruma açık ve kesin olmayan tarzda sunulmuştur.

New York Tribüne ise Fransızların çekilmesinden sonra Amerikalıların arabuluculuğuyla ve korumasıyla Maraş'ta kalan Ermenilerin durumunu satırlarına yansıtmıştır. Gazete, Türkiye'deki Amerikalıların durumları ve Ermenilere Türkler tarafından yapılan katliamların bir rapor olarak hazırlandığından bahsetmiştir. Yazıldığı iddia edilen rapordan bazı örnekler imbiklenerek *“Maraş'ta yer alan Amerikan kolejinin ve buradaki öğrencilere Türkler tarafından ateş açıldı.”* denilmiştir. Hatta haberin iddiası biraz daha ileri götürülerek 85 Ermeni kızının öldürüldüğü iddiasında bulunmuştur. Gazetede yazının detayına inildiğinde; *“Türklerin Adana ötesinde demir yolunu kestikleri, geçen ay Türk ve Fransız birlikleri arasında çatışmaların başladığı, Antep'e giden ve içinde beş Amerikalı ile bir Fransız yetkilinin bulunduğu arabaya Türkler tarafından birkaç kez ateş edildiği”* gibi konulara yer verildiği görülmektedir. Aynı gazetenin *“Maraş'ta Savaş”* başlıklı bir başka sütununda da şu bilgilere yer verilmiştir: *Maraş'ta yer alan Fransız ve Türk birlikleri arasında savaş başladı, Fransızların geri çekilmesine kadar çatışmalar sürdü. Maraş'ta Türk ve Fransız birlikleri arasında çatışmanın başlamasından önce Türkler tarafından Ermenilere karşı saldırılar oldu. Tahmini olarak 5.000 kadar Ermeni öldürüldü. Bazı sakat ve yaralı olanlar kaçmayı başardı. Türkler şehirde Ermenilerin yaşadığı yerleri ve kiliseleri yok etti* (New York Tribune, 1 Mart 1920: 5). Bu haberde de Türk insanının hayatının hiçe sayıldığı, Ermenilerin

KSÜSBD   Milli Mücadelenin 100. Yılında Kahramanmaraş Özel Sayısı

katliama tabi tutulduğu şeklinde yanlış bir bakış açısının işlendiği söylenebilir. Bu haberle aynı gün çıkan bir başka Amerikan gazetesinde de “*Binlerce ölü!*” başlıklı haberde; “*Kilikya’da Türkler ile Fransızlar arasında başlayan çatışmalarda 10.000 Ermeni öldürüldü*” (The Daily Gate City, 1 Mart 1920) şeklinde asılsız bir yazıya yer verilmiştir.

The Washington Herald gazetesi de daha önce çıkan haberlerden esinlenerek Mart ayı başında bir haber yapmıştır. Burada da; *Maraş’ta Türkler tarafından 10.000 Ermeni’nin öldürüldüğü, Amerikalıların koruması altındaki 85 Ermeni kızının katledildiği* iddiaları tekrarlanmıştır. İşgalcilerle Maraşlıların savaşını bir ‘Türk Katliamı’ olarak sunan bu gazetede “*Katliam Türk ve Fransız birlikleri arasında başlayan çatışmalardan sonra gerçekleşti. Fransızlar şehirden komple çekildikten sonra Türkler korumasız kalan şehre girerek saldırılara başladılar. Maraş’ta yer alan Amerikan Koleji’ndeki Amerikalılar Türkler ile Fransızlar arasında arabuluculuk yapmak için teklifte bulundular.*” ifadelerine yer verilmiştir (The Washington Herald, 1 Mart 1920).

Maraş’taki çatışmaların şiddetinin anlaşılmasına yönelik New York Tribune’nde bir haber çıkmıştır. Buradaki haberde şu ifadeler kullanılmıştır: “*Associated Press’in Adana’dan bildirdiğine göre Maraş’ta olan Amerikan Committee for Relief in Near East [Amerikan Yakın Doğu Yardım Cemiyeti] kuruluşunda görevli 22 çalışanın dışarı ile olan tüm iletişimi kesildi* (New York Tribune, 2 Mart 1920). Bu haberle, Türklerin yardım cemiyetinde görev yapan insanları dahi alıkoydukları intibai verilmeye çalışılmıştır. Böylece Maraş halkının ne kadar zalim olduğu üstü kapalı olarak işlenirken, Türk imajı da zedelenmek istenmiştir.

Maraş Hadiselerinde Türkleri zalim, Ermenileri mazlum gösterme gayreti bir başka New York gazetesinde de yapılmıştır. The Sun and The New York Herald gazetesi “*Katliam kurbanları 5.000 kişiye ulaştı*” şeklinde çarpıcı bir başlıkla şu haberi okuyucularına sunulmuştur: “*Fransa, güçlerinin ayaklanmaları durdurmak için yetersiz olduğunu açıkladı. 5 Mart’ta Paris’ten alınan habere göre Fransız yetkililer Maraş’ta katliama uğrayan Ermenilerin sayısının 5.000’i aşmadığını bildirdi. Fransız yetkililer katliamları önceden öngörmenin ve engellemenin imkânsız olduğunu ve Türklerin ayaklanmalarına karşı koyabilecek kadar yeterli güçlerinin olmadığını söyledi. Ayrıca Maraş’ta gerçekleştirilen katliamda askerlerin yeterli desteği alamadıklarını ve ani saldırılar karşısında dağıldıklarını belirtti* (The Sun and The New York Herald, 6 Mart 1920). Haber incelendiğinde; Fransızların Maraş mağlubiyetini gizlemek için bahaneler ürettikleri anlaşılmaktadır. Üstelik batı basınında çıkan “*5.000 Ermeni’nin hayatını kaybettiği*” iddialarının Fransızların sorumluluğuna yüklenme ihtimaline karşılık, Fransızların bu kadar Ermeni’nin hayatını kaybetmediğini söylemeleri de son derece manidardır. Zira Maraş Hadiselerinde hayatını kaybeden

Ermenilerin 5.000'i aşmadığı şeklindeki bir ifadenin Fransızlar tarafından yapıldığını bir New York gazetesinden okumak, Türklerin bu konudaki haklılığının kanıtlarındandır.

Maraş'la ilgili tarihi olaylar sanki sadece Ermeni sorunuyla ilgiliymiş gibi, Amerikan basınında çıkan haberler genelde bu Ermeni meselesi üzerine kurgulanmıştır. Üstelik yapılan haberler Maraş'ın işgalden kurtulmasından 2-3 hafta sonraya tekabül etmektedir. Haberin kaynağı olarak da Dr. Elliot gösterilmiştir. “*Görgü Tanıkları Türklerin Katliamını Anlatıyor!*” konulu yazıyı Cordova Daily Times gazetesi şöyle servis etmiştir: “*Dr. Elliott tarafında aktarılan bilgilere göre Maraş'ta yaşanan olaylarda Ermeniler kadın, çocuk, erkek denmeden Türkler tarafından katledilmişlerdir. Üç hafta süren karışıklıkta kimse evlerinden dışarı çıkamamış hatta pencerelerini bile açamamışlardır. Türkler şehirdeki birçok binayı ateşe vermiştir. Evlerden çıkan dumanlar penceren görülebiliyordu. Şehrin her tarafındaki Ermeniler en yakın kiliselere sığınmışlardır. Bunun sebebi kiliselerin tamamen taştan yapılması ve etrafının yüksek tepeler ile çevrili olmasıydı. Bu durum onlara kendilerini savunmalarında kolaylık sağlıyordu. Evlerde bir gün bile yaşamak imkânsızdı. Çünkü Türkler evleri basarak içinde yaşayanları dışarı çıkarıp öldürüyordu. Şehirden kaçabilen İslâhiye'ye vardılar geride kalanlar ise savaşmak için hazırlık yaptılar...*” (Cordova Daily Times, 8 Mart 1920). Bu yazıdan hareketle, haberin kaynağının ve amacının müşterek olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Batı'nın haber kaynakları zaten Türklere karşı ön yargılı olan misyonerlerden oluşmaktaydı ve bunlar aynı zamanda Ermeni milliyetçiliğinin kışkırtıcılarıydı.

“*Türk Katliamı*” şeklindeki çarpıcı başlığıyla Dr. Elliot'un anılarına yer veren bir diğer basın kuruluşu da The Vidette'dir. Bu gazete de Maraş olaylarında açık bir tarafgirlik yaparak Türkleri şöyle itham etmiştir: “*Türk ulusalcı birlikleri geçen Ocak ayında Maraş'ı kuşattılar. Onlar bilerek ve devamlı olarak Amerikan Kolejini ve Near East Relief'e (Yakın Doğu Yardım Derneği) ait olan hastane ve yetimhaneye ateş açtılar. Maraş'ta olan ve şimdi ülkeye dönen Dr. Elliott görgü tanığı olduğu olaylar hakkında bilgiler vermiş ve saldırıların direk Maraş'taki Amerikan nüfusuna yönelik olduğunu söylemiştir. Dr. Elliott'ın anlattıklarına göre kadın, çocuk ve erkeklere yapılan katliamlar dehşet verici, evler barbarca yağmalanıyor. Ermeni kiliselerinin birisine sığınan 2.500 insan öldürüldü sadece 22 kişi kurtulabildi. 5 binden fazla Ermeni çoğunluğunu kadın ve çocukların oluşturduğu grup kuşatma altındaki şehirden ayrıldı. Bunlardan 2.200 tanesi ancak İslâhiye'ye ulaştı. Türkler şehirde yer alan birçok binayı ateşe verdi... Maraş'ta bulunan en büyük Ermeni kilisesinde iş adamı, esnaf ve tüccarlardan oluşan 2.500 kişi vardı. Bunlar silahlı olup Türklere karşı koyuyorlar. Türkler bunları dışarı çıkarmak için kiliseyi ateşe verdiler bunun sonucunda kilisedekiler dışarı çıkmak zorunda kaldı ve sadece 22 kişi kaçarak hayatını kurtarabildi (The*

Vidette, Mart 1920). Haber dikkatli okunduğunda; Ermenilerin kendi ibadethanelerini bile ihanetlerine nasıl alet ettiklerini anlamak mümkündür.

Cordova Daily Times'tan bir gün sonra da The Bennington Banner "Rev. Crathern'in Maraş Kuşatmasıyla İlgili Anıları"nı yayımlamıştır. Rev. C. F. Hill Crathern emekli bir papaz olup Maraş olayları sırasında bölgede bulunmuştur. Onun, bölgede bulunduğu dönemde yaşanan olayları Associated Press' e aktardığı bilgileri gazete okuyucuya şöyle ulaştırmıştır: *Maraş'ta bulunan Amerikan Near East yardım kuruluşu çalışanı 22 kişi olaylar sırasında dışarı ile olan tüm bağlantılarını kaybetmişlerdir. Olaylar sırasında Fransız kuvvetleri ve onlara destek veren Ermeniler ile Türk milliyetçileri arasında yaşanan çatışmalar sonucunda şehrin yarısından çoğu tahrip edilmiştir. Olaylar sırasında Mr. Crathern ve ona eşlik eden Paul Snyder, Miss Halen Schultz, bir Fransız ve iki Ermeni otomobil ile Maraş'tan ayrılıp Antep'e gitmek için yola çıkmışlardır. Fakat yolda araçlarına silahlı saldırı olmasından dolayı Maraş'a geri dönmüşlerdir. Türkler, Fransızların Maraş'ı ve diğer şehirleri işgal etmesine büyük öfke duymuşlardır. 21 Ocakta Maraş'taki pazarlar, dükkânlar kapatılmış ve Türklerden oluşan küçük gruplar şehre girmeye başlamışlardır. Gece yarısı Amerikan çalışanları tarafından şehirde çatışmaların yaşandığı duyulmuştur. Fransızlar tarafından birçok önemli Türk yetkili tutuklanmıştır. Çatışmalar 23 Ocak'a kadar devam etmiştir. Çatışmalar sırasında Ermeniler henüz sokağa çıkar çıkmaz Türkler tarafından vuruluyorlardı. Türk keskin nişancıları şehrin hâkim tepelerine yerleşmişlerdi. Bunlar şehirden ayrılmaya çalışan Ermenileri vuruyorlardı. 25 Ocak'ta binlerce Ermeni Amerikan mülklerine sığınmak için çaba harcamış fakat karanlığa bürünmüş olan şehirde Türkler Ermenilerin kaçışını engellemek için gördükleri her ışığa ateş açıyorlardı* (The Bennington Banner, 9 Mart 1920).

The Mena Weekly Star ise, Maraş Hadiselerini Doğu Anadolu olaylarına temellendirerek her iki meselede de Türkleri suçlama yoluna gitmiştir. "Ermeniler Anadolu Bölgesi'nde Yaşanan Katliamlardan Dolayı Alarmda" başlıklı yazıda konu şöyle yansıtılmıştır: "Ermeni halkında, kendilerine yönelik saldırıların yapıldığına dair söylentilerin çıkması, Maraş katliamının umumi bir hal almasına neden olmuştur. Türk dış işleri bu konuyla ilgili olarak bir bildiri yayınlamıştır... Resmi olarak deklare edildiğine göre Maraş bölgesinde Müslümanlara karşı bir şiddete dönüşen Türkler ve Ermeniler arasındaki kavga ve çarpışmanın haricinde Anadolu'nun herhangi bir yerinde Ermenilere karşı olumsuz bir hareket meydana gelmemiştir. Ermeniler tarafından basılan bu rapor onları Avrupa kamuoyunun ve barış görüşmelerindeki devletlerin Türklere karşı ön yargılı olmaları için dağıtılmıştır (The Mena Weekly Star, 11 Mart 1920: 8).

Bazı basın haberlerinde de Maraş hadiselerinin Türk devlet adamlarınca kapatılmaya çalışıldığı ima edilmiştir. Böylece Türk yetkililerin Ermeni

katliamına göz kırptıkları tezi işlenmiştir. “*Türkler Maraş konusunu küçümsüyor*” başlıklı haberin içeriğinde Türk Dış İşleri Bakanı Safa Bey’in Maraş’ta yaşanan trajedi (!) ile ilgili Associated Press’ e konuştuğu belirtilmiştir. Haber, sanki Dış İşleri Bakanı bir itirafta bulunmuş gibi sunulmuştur. Safa Bey’in Maraş’ta yaşanan olaylarda Ermenilere karşı organize bir saldırının olmadığını, olaylarda Hristiyanlar kadar Müslümanların da öldüğünü söylediği imalı bir şekilde yazılmıştır. Safa Bey’in bu olayları organize bir katliam değil, aşiretlerin dindaşlarına yardım etmek amacıyla yaptıkları bir eylem diye tanımladığını belirtmiştir. Türk dışişleri Bakanı’nın Fransızların ve Ermenilerin kenar mahallelere geri dönerek şehri bombalamaya devam ettiklerini yazmıştır. “*Bu olaylardan dolayı Maraş halkı kuşatılmış ve dışarı ile olan bağlantıları kesilmiş ve açlığa mahkûm edilmişlerdir. Hatırlanmalıdır ki Maraş bölgesinde yaşayan 20.000 Ermeni’nin yarısından fazlası Fransız birlikleri ile beraber şehirden ayrılmıştır. Bu yüzden onların sayılarındaki azalmayı Türklere bağlamak yanlıştır. Gerçeğin ortaya çıkarılması için Osmanlı Devleti ortak bir komisyon kurulmasını istemiştir*” şeklindeki açıklamalara yer verilmiştir (Albuquerque Morning Journal, 12 Mart 1920).

The Courher-Democrat gazetesinde de Maraş bölgesindeki Amerikalıların durumunun kritik olduğu yönünde bir haber yapılmıştır. Haberin detayı şöyledir: *Yakın Doğu Yardım Derneği çalışanlarından olan Miss Evelyn’in verdiği bilgilere göre; Maraş’ta çalışan Amerikan görevliler tehlike altındadır. Telgraf ile iletilen bilgilere göre Amerikan kuruluşlarına ait bir binanın yakınındaki bir yapı Türkler tarafından işgal edilerek harap hale getirilmiş ve birçok Ermeni tutsak edilmiştir* (The Courher-Democrat, 25 Mart 1920).

1920 yılının Mart ayının sonunda çıkan bir başka Amerikan gazetesinin Maraş haberinde ise şu sözlere yer verilmiştir: “*Amerikalılar tarafından gönderilen bilgilere göre; geçen ay Maraş’ta yaşanan katliamda 8.000 Ermeni öldürüldü. Bu karışıklık boyunca 15 tane de Türk öldü. Şuan Maraş’ta 10.000 Ermeni sığınmacı vardır. Bunlardan 2.000 tanesi Amerikalılara ait olan hastane ve yetimhaneye yerleştirildi. Amerikalılar ayrıca yaralı Türkler ile de ilgileniyorlar. Fakat Maraş’ta kaynakların yeterli olmamasının yanı sıra doktor ve hemşire sayısının yetersiz olması büyük sorunların yaşanmasına neden olmaktadır. Amerikan yardımı taşıyan bir tren vagonu Antep ile Maraş arasında yağmalandı. Maraş’ta yer alan binaların % 40’ı katliam boyunca yok edildi veya yaşanmaz hale geldi. Neredeyse tüm dükkânlar yok edildi ve şehirde bulunan kilise ve camilerin yarısından fazlası yıkıldı. Şehir etrafındaki tepelerin tamamının silahlı gruplar tarafından kuşatılmasından dolayı şehir dışına yolculuk etmek imkânsız bir hal aldı. Fakat iki tane Amerikan yetkili Türk jandarmaları eşliğinde Maraş’tan Adana’ya doğru yola çıktılar* (Newyork Tribune, 29 Mart 1920). Ermeni konusuna tıpkı diğer Amerikan gazeteleri gibi yaklaşan bu basın kuruluşu aslında yaptığı haberle, Fransızların ve Ermenilerin Maraş şehrine ne kadar zarar

verdiklerini gözler önüne sermiştir. Mücadelede hayatını kaybeden Türklerin sayısını sadece “15” olarak göstermeye çalışması ise bir art niyet göstergesidir.

5. Maraş’la İlgili Avustralya Basınında Çıkan Haber Örnekleri

Maraş’taki tarihi olaylar, Batı dünyasından beslenen Avustralya basınında da objektiflikten uzak bir seyir izlemiştir. Bu ülkedeki farklı gazetelerde çıkan haberler, İngiltere, Fransa veya ABD’dekilerin çizgisini bozmamıştır. Avustralya basınında yer alan Maraş’ın milli mücadelesiyle ilgili ilk haberlerden biri Recorder’da çıkmıştır. Gazetenin nesnellikten ne kadar uzak olduğunu “*Ermenistan’da Savaş*” başlığından anlamak mümkündür. Maraş’ı ve hatta Türkiye’nin büyük bir kısmını Ermenistan olarak tanımlayan gazete, konuyu şöyle çarpıtmıştır: “*İsyancı Saldırıları! İstanbul’dan alınan haberlere göre Maraş’tan sorumlu Fransız ve Ermeni camia Halep’in 95 mil kuzeybatısında yer alan bu şehirde Türk isyancılar tarafından gerçekleştirilen saldırılardan dolayı endişeliler. Bölgeden gelen bir rapora göre 2.000’den fazla Ermeni katledildi. 11 Şubatta Mr. Wilson tarafından gönderilen rapora göre günde 100 Hristiyan öldürülüyor. Güvenilen kaynaklara göre Mustafa Kemal tarafından kurulan ve 50.000 kişiden oluşan Türk ve Kürt birlikleri Ermenileri katletmektedir. Zeytin dolaylarında 7.000 Ermeni öldürüldü...*” (Recorder, 19 Şubat 1920: 1).

Recorder ile aynı gün yayınlanan Northern Star ise; “*Maraş’ın Düşüşü Rapor Edildi*” konulu yazısıyla Maraş’ı sanki bir Ermeni yurdu gibi göstermenin gayreti içerisine girmiştir. Haberin içeriğinde; “*Doğrulamayan rapora göre Maraş düştü. Fransız yetkililer Türk milliyetçilerin silahlı olduklarını, isyanları idare ettiklerini ve Türk düzenli birliklerinin buna göz yumduğunu açıkladılar* (Northern Star, 19 Şubat 1920: 5)” ifadelerinin kullanılması şaşırtıcı ve düşündürücüdür.

Maraş’Tan Fransız birliklerinin çekilmesinden yaklaşık üç hafta sonra Sun gazetesinde “*Ermenilerin Ölümü*” ve “*Türkler Maraş’ı aldı*” başlıklı bir haber yapılmıştır. Haber, İstanbul Ermeni Patriği’nin Paris Barış görüşmelerine gönderdiği telgrafa dayandırılmıştır. Buna göre; Fransızların Maraş’ı boşalttığı, 3.000 Ermeni’nin kaçarken katledildiği, 1.500 tanesinin İslâhiye’ye ulaştığı, Maraş’ta kalan 20.000 Ermeni’den 16.000’inin katledildiği iddia edilmiştir (Sun, 3 Mart 1920: 1). Ana sayfadan verilen bu haber, özellikle nicel verilerin tutarsızlığını göstermektedir.

Ermenilerle ilgili yayımlarını sürdüren Recorder, 4 Mart’ta Sun gazetesininkine benzer bir yazı yayımlamıştır. “*Her yerde ölüm! Türkler Maraş’ı ele geçirdi.*” vurgusuyla sunulan haberde, Halep’in 95 km kuzeydoğusundaki Maraş’ta 19.000 Ermeni’nin katledildiği iddia edilmiştir (Recorder, 4 Mart 1920: 1). Haberde Ermenilerin savunulmasından ziyade, Maraş’ın Halep’e olan uzaklığının verilmesi aslında Maraş’ın jeostratejik açıdan önemli olduğunu

göstermektedir. Başka bir Avustralya gazetesinde “*Fransızlar Maraş'ı tekrar işgal etti. Ünlü General Brusiloff operasyonun isyancılara karşı yapıldığını söyledi.*” (Daily Observer, 6 Mart 1920: 2) sözleriyle verilen haberin yanlış olduğu daha sonra anlaşılmıştır. Yani dönem dönem asılsız haberlerin yapıldığı bu yazıyla örneklenmiştir.

Maraş'ın Fransız-Ermeni istilacılardan kurtulmasının üzerinden 1 aydan fazla bir süre geçmesine rağmen, yapılan haberlerin pek değişmediği görülmektedir. “*Maraş'ta dehşet!*” ve “*Mahzende katliam*” başlıklarıyla verilen bir gazete haberinde şu ifadeler kullanılmıştır: “*Maraş'ta 100 Ermeni mahzende tuzağa düşürüldü. Türkler onlara çıkmaları halinde koruyacaklarına dair söz verdi. Fakat bir erkek dışarı çıkınca hemen öldürdüler. Daha sonra Türkler mahzene girerek ellerindeki balta bıçak ve silahlarla kadın çocuk herkesi öldürdüler. Sadece 2 kişi kurtulabildi.*” (Sun, 16 Mart 1920: 1).

Bir başka gazete de Maraş'ta yer alan Amerikalıların Associated Press'e vermiş oldukları demeçleri haberleştirerek şehirde bulunan Amerikalı çalışanların dışarı ile olan tüm iletişimlerinin kesildiğini, Türklerin Ermenilere karşı katliam yaptığını söylemiştir. Gazetenin verdiği bilgilerin kaynağı olarak Mr Crathern gösterilmiştir. Gazeteye göre Maraş'ta yaşanan olaylar sırasında 20.000 Ermeni öldürülmüştür (West Australian, 10 Nisan 1920: 7).

West Australian gazetesi 20 Şubat'taki Times gazetesinin İstanbul ile yazışmasının sonucunda “*Maraş Ayaklanmasının Kökeni*” başlığı altında şunları yazılmıştır: *Türkiye Asya'sının nüfus yapısı karışık olup bölge günümüzde Kilikya olarak bilinmektedir. Bölgenin kapsam alanı şöyledir. Silifke'den başlayıp adana ovasını geçerek Amanoslara, oradan da Zeytun, Maraş ve Antep'e kadar uzanan bölgedir. Burası Doğu Kilikya olarak adlandırılabilir. İskenderun Körfezi kıyılarından Misis'e kadar uzanan bölgede yoğun olarak Arap fellahlar yaşamaktadır. Adana'ya yakın yerlerde Afgan köyler vardır. Mersin'de önemli oranda Rum nüfusu yaşamaktadır. Amanoslarda Kürtler vardır. Cebel-i Bereket'te Çerkezler vardır. Bölgenin güney doğusunda barbar Türkmenler yaşamaktadır. Bunların haricinde İsmaili Müslümanlar, Ezidiler, Ermeni ve Süryanilerde yaşamaktadır. Fakat nüfusun çoğunluğunu Türkler ve Ermeniler oluşturmaktadır. Türk nüfusu bölgede en çok olan nüfustur. Fakat Adana'da Ermeniler Türklerden fazladır. 31 Ekim 1918 tarihinde imzalanan ateşkes anlaşması ile Amonosların eteklerin İngiliz ve Hindulardan bir süvari alayı oluşturuldu. Türkler Adana Ovası'ndan Toroslara çekilmeye zorlandı. 1919 yılı Ocak ayının sonlarında bölge OETA (Occupied Enemy Territories Administration= İşgal Devletleri Yönetim Bölgesi) olarak konumlandırıldı. Kuzey Fransızlara verildi. Bölgede kurulan garnizon çoğunlukla İngiliz ve Hindulardan oluşturuldu. Maraş Hintli süvariler tarafından işgal edildi. Ekim 1919'dan sonra İngiliz birlikleri Fransızların yardımı ile bölgede kalmaya*

KSÜSBD   Milli Mücadelenin 100. Yılında Kahramanmaraş Özel Sayısı

başladı. Aynı zamanda Türk milliyetçileri Mustafa Kemal'in liderliğinde Ereğli, Niğde, Malatya ve kuzey Kilikya'ya yakın şehirlerde örgütlenmeler yaptılar. Bunların ajanları Türklerin yoğun olduğu Doğu ve Batı Kilikya'da çalışmalara başladılar.

Maraş'taki İngiliz birlikleri Legion d Orient'in desteği ile bölgede rahatladılar. Bu alay çoğunluğu Ermenilerden oluşmaktaydı. Bu alaydaki birkaç kişi Kilikya işgali sırasında tehcirde kendilerine acılar çektirdiğini düşündüğü birkaç Türkü öldürdü. Fakat alaydakilerin çoğu yeterince disipline sahiptiler.

1919 yılı boyunca lejyonun büyük çoğunluğu dağıldı. Sadece birkaç yüzü geri kaldı. Bunların Maraş'ı işgalindeki katkıları oldukça fazlaydı. Sonrada bölgeye siyahi birliklerin gönderilmesinin hiçbir mantıklı açıklaması yoktur. Çünkü bunların bölgedeki varlıkları Türkleri harekete geçirdi. Fakat Maraş'taki asıl isyanın başlamasına Fransız General Andre'nin hükümet binasındaki Türk bayrağını indirmesi sebep oldu (West Australian, 14 Nisan 1920: 6).

Sonuç

Maraş'ın önce İngilizler bilahare de Fransızlar tarafından işgal edilmesi, Türk, İngiliz, Fransız, Amerikan ve Avustralya basını tarafından yakından takip edilmiştir. Ancak Maraş hakkında olduğu gibi yerli ve yabancı basında da İngiliz işgaline dair pek ilgi gösterilmemiştir. Bunun nedeni, İngilizlerin işgalinin geçici olduğunun düşünülmesinden ileri gelmektedir. Ancak şehrin Fransızlar tarafından işgale uğraması basında bir hayli ses getirmiştir. Zira Fransızlar, Ermenilerden oluşturdukları birlikleri Türklere karşı kullanmak istemişler bu ise Türk Milletinin tepkisine ve silahlı mücadelesine yol açmıştır. Hadiselerin alevlenmesi, yerli ve yabancı basında geniş yankı bulmasına neden olmuştur. Maraş'ın işgalinden birinci dereceden sorumlu olan Lloyd George ve Georges Benjamin Clemenceau, sebep oldukları yıkımı gizlemek adına Batı kamuoyunu yanlış bilgilendirmişlerdir.

Türk basınında Maraş hadiseleriyle ilgili olarak; Erzurum'dan Kastamonu'ya, İstanbul'dan Sivas'a kadar pek çok yerdeki gazete veya dergide haber yapılmıştır. Haberlerin Türk kamuoyunu Milli Mücadele etrafında aydınlatması yönünde Heyet-i Temsiliye'nin etkisinin olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, Maraş'ın Milli Mücadelesiyle ilgili en çok haber "İrade-i Milliye"de çıkmıştır. Öyle ki; Fransızların Maraş'ı işgale başlamalarından, Maraş'tan çekilmelerine kadar geçen hadiseler ana hatlarıyla bir bütün halinde sunulmuştur.

İstanbul basını, hükümetin ve işgal güçlerinin baskısı dolayısıyla Maraş'ın kahramanlık mücadelesine gereken ilgiyi gösterememiştir. Maraş halkının yaşadıkları her türlü sıkıntılar ve kahramanlık haberleri, basın yoluyla Türk halkına ulaştırılmıştır. Bu ise milli ve manevi duyguların pekişmesine,

dolayısıyla milli Mücadele'ye olan inancın güçlenmesine büyük katkı sağlamıştır. Basında çıkan haberlerde Fransızlara karşı girişilen mücadelede Sütçü İmam (Uzunoluk) olayının etkili olduğu vurgulanmakla birlikte mesele sadece buna isnat edilmemiştir. Zira halkın mücadele ruhunun önceden hazır olduğu bilgileri de basında işlenmiştir.

Fransızlarla işbirliği yaparak Türklere saldıran Ermeniler, Türkler karşısında tutunamayınca batı kamuoyunu “mazlum” ve “mağdur” tiplemesine girerek etkilemeye çalışmışlardır. İngiltere, Fransa, Avustralya ve ABD basınında çıkan haberler sürekli olarak “Ermeni Katliamı” şeklinde sunulmuştur. Bazen de “*Hristiyanlar katlediliyor*” denilerek Türklerin zalim ve gaddar oldukları savıyla dünya kamuoyunun bilinçaltına “Kötü Türk” imgesi yerleştirilmeye çalışılmıştır. Ancak yapılan yabancı haberlerin tornadan çıkmışçasına benzerlik göstermesi ve kendi içerisinde çelişkiler bulundurması tenkitçi ve analizci bakış açısıyla ele alındığında, ne kadar gerçek dışı olduğunun da kanıtlarını sunmaktadır.

Türk basınının genelinde Maraş'ın Millî Mücadelesi bir kahramanlık örneği şeklinde işlenirken, Ferda gibi Fransız güdümündeki gazeteler de yazılarıyla Fransızları desteklemiştir. Yabancı basında ise Fransızlardan ziyade Ermenilerden bahsedilmiştir.

Maraş'ın Millî Mücadelesinde, yabancı basının tutumu pek değişmemiştir. Genelde Türklerin Ermenilerin haklarını çiğnediği yönünde haberler yapılmıştır. Diğer taraftan Türk basınında Fransızların Maraş'ı işgaliyle başlayan protesto haberleri, Maraş hadiseleriyle Fransızlara karşı ağır eleştirilere dönüşmüştür. Başta Wilson Prensipleri gibi uluslararası normlara vurgu yapan Türk gazeteleri, çatışmalar sırasında biraz daha milliyetçi söylemlere yönelmiştir. Böylece Türk milletinin maddi ve manevi desteğini almak amaçlanmıştır ki bunda da büyük bir başarı sağlanmıştır.

KAYNAKÇA

1. Süreli Yayınlar

Açıksöz, 16 Kasım 1919; 8 Şubat 1920.

Albayrak, 12 Kasım 1919; 16 Kasım 1919; 23 Kasım 1919.

Albuquerque Morning Journal, 12 Mart 1920.

Cordova Daily Times, 8 Mart 1920.

Daily Observer, 6 Mart 1920.

Daily Telgraf, 21 Ocak 1919.

KSÜSBD Milli Mücadelenin 100. Yılında Kahramanmaraş Özel Sayısı

Evenin Public Ledger, 18 Şubat 1920.

Ferda, 16 Şubat 1920.

Hâkimiyet-i Milliye, 20 Ocak 1920; 24 Ocak 1920; 6 Şubat 1920; 11 Şubat 1920; 16 Şubat 1920; 21 Şubat 1920.

İrade-i Milliye, 9 Kasım 1919, 17 Kasım 1919; 12 Ocak 1920, 2 Şubat 1920; 9 Şubat 1920.

Lê Martin, 14 Mart 1920.

Lê Temps, 20 Şubat 1920.

Lyon Rêpublicain, 24 Şubat 1920.

Meclis-i Ayan Zabıt Ceridesi, 16. İnikat, 4 Mart 1920.

New York Tribune, 1 Mart 1920; 2 Mart 1920; 29 Mart 1920.

Northern Star, 19 Şubat 1920.

Peyam, 1 Ekim 1919.

Recorder, 19 Şubat 1920; 4 Mart 1920.

Sebilürreşad, 11 Şubat 1920, 20 Şubat 1919, 19 Haziran 1919.

Sun, 3 Mart 1920; 16 Mart 1920.

The Bennington Banner, 9 Mart 1920.

The Courher-Democrat, 25 Mart 1920.

The Daily Gate City, 1 Mart 1920.

The Lakeland Evening Telegram, 27 Şubat 1920.

The Mena Weekly Star, 11 Mart 1920.

The News Scimitar, 17 Şubat 1920.

The Sun And New York Herald, 20 Şubat 1920.

The Sun and The New York Herald, 6 Mart 1920.

İ. Kalaycı Yerli ve Yabancı Basında Maras'ın Millî Mücadelesi

The Times, 3 Şubat 1920; 14 Şubat 1920; 19 Şubat 1920; 28 Şubat 1920; 6 Mart 1920; 13 Mart 1920; 15 Mart 1920; 30 Mayıs 1919; 24 Aralık 1919.

The Vidette, Mart 1920.

The Washington Herald, 1 Mart 1920.

Türk Dünyası, 14 Kasım 1919.

West Australian, 10 Nisan 1920; 14 Nisan 1920.

2. Tetkik Eserler

Akbıyık, Yaşar (1999), **Milli Mücadele'de Güney Cephesi Maras**, ATAM Yay., Ankara.

Akyüz, Yahya (1988), **Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu**, 2. Baskı, TTK Yay., Ankara.

Armaoğlu, Fahir (2003), **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914- 1995**, 14. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul.

Bağdatlı, Adil (1974), **Uzunluk: İstiklal Harbinde Kahramanmaraş**, Kervan Yay., İstanbul.

Başkan, Hatice (2006), **Türk Basınının Fransız İşgali Altındaki Maras'ı İşlemesi (15 Eylül 1919-11 Şubat 1920)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Bıyıklıoğlu, Tefik (1962), **Türk İstiklal Harbi: Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı**, Genelkurmay Basımevi, Ankara.

Demirbaş, Uğurhan vd. (2003), **Osmanlı Belgelerinde Ermeni-Fransız İlişkileri (1920-1922)**, C. III, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

Doğan, Orhan ve Erdoğan, Aysel (2017), "XIX. Yüzyılda İngiliz Sömürgeciliğinde Hindistan'ın Yeri ve Önemi", **Gaziantep University Journal of Social Sciences**, 16 (3), ss. 839-847.

Fromkin, David (1993), **Barışa Son Veren Barış**, (Çev.: Mehmet Harmancı), Sabah Yayınları, İstanbul.

Güner, Zekai ve Kabataş, Orhan (1990), **Milli Mücadele Dönemi Beyannameleri ve Basını**, ATAM Yay., Ankara.

KSÜSBD Milli Mücadelenin 100. Yılında Kahramanmaraş Özel Sayısı

- Hale, William (2003), **Türk Dış Politikası**, Mozaik Yay., İstanbul.
- Jaeschke, Gothard (1970), **Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi**, TTK Yayınları, Ankara.
- Karadağ, Hüsamettin (1943), **İstiklal Savaşında Maraş**, Ata Çelebi Basımevi, Mersin.
- Küçük, Cevdet (2010), “Sykes-Picot Antlaşması”, **DİA**, C. 38, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 204-206.
- Metintaş, Mustafa Yahya (2019), “Suriye Coğrafyasında 1919-1921 Döneminde Siyasal ve Sosyal Olaylar ve Türkiye-Fransa İlişkileri”, **Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 4(1), ss. 78-112.
- Özçelik, İsmail (2005), **Milli Mücadele'de Anadolu Basımında Güney Cephesi (Adana-Antep-Maraş-Urfa) 1919-1921**, ATAM Yayınları, Ankara.
- Seyfeli, Erol (1996), “Millî Mücadelenin İlk Kurşunu”, **ATAM Dergisi**, XII (35), ss. 140-151.
- Tansel, Selahattin (1991), **Mondras'tan Mudanya'ya Kadar**, C. II, MEB Yayınları, İstanbul.